

A 16. századi előzmények és a modernitás kezdetei

Modern kornak a nyugati kultúra 1600-as évekkel kezdődő időszakát nevezzük. Jelen kurzusnak az a fő célja, hogy két évszázad, a 17. és 18. század szellemi irányzatainak bemutatásával megértsük, mit jelent a modernitás.

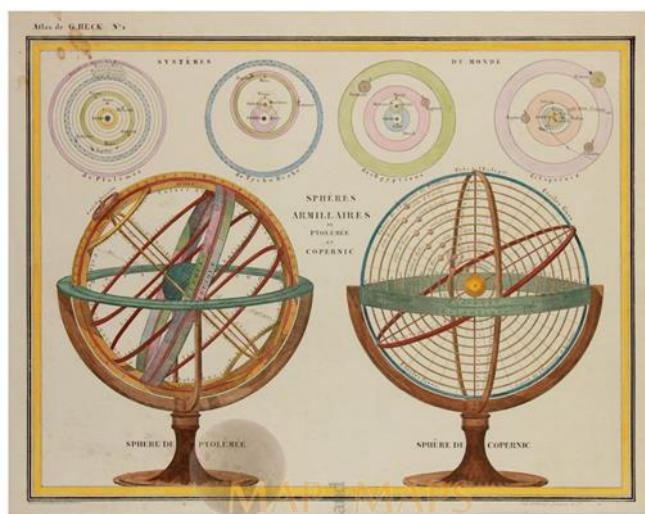
1.1. lecke: A filozófia korszakainak áttekintése

A filozófia történetének vázlatos korszakolása

A filozófia a Kr. e. 6. században születik meg a görög kultúrában. Ezt megelőzően is voltak az embernek a valóságra, a létezésre, a világ eredetére és az emberi természetre vonatkozó kérdései, ám e kérdésekre nem racionálisan koherens válaszokat adtak, hanem mito-poetikus, narratív formában válaszolták meg azokat. **A filozófia a valóságra adott kérdésekre racionálisan koherens válaszok igényével lép fel.** A filozófia születésével kezdődik a nyugati kultúra.

A filozófia nyugati történetében van egy nagy törés: a **16-17. század fordulóján**. Ezt a **kopernikuszi forradalomhoz** kötjük, amelynek során a **ptolemaioszi, geocentrikus világmép** válságba kerül, és helyét egy **centrum-nélküli, végtelen univerzumkép** veszi át, amelyet **kopernikuszi világmépnek** nevezünk. Ez a törés két nagy korszakra osztja a nyugati eszmetörténetet: a **pre-modern** és a **modern korszakra**. A 17. századdal indul útjára a modernitás.

A ptolemaioszi geocentrikus és a kopernikuszi heliocentrikus világmép ábrázolásai.

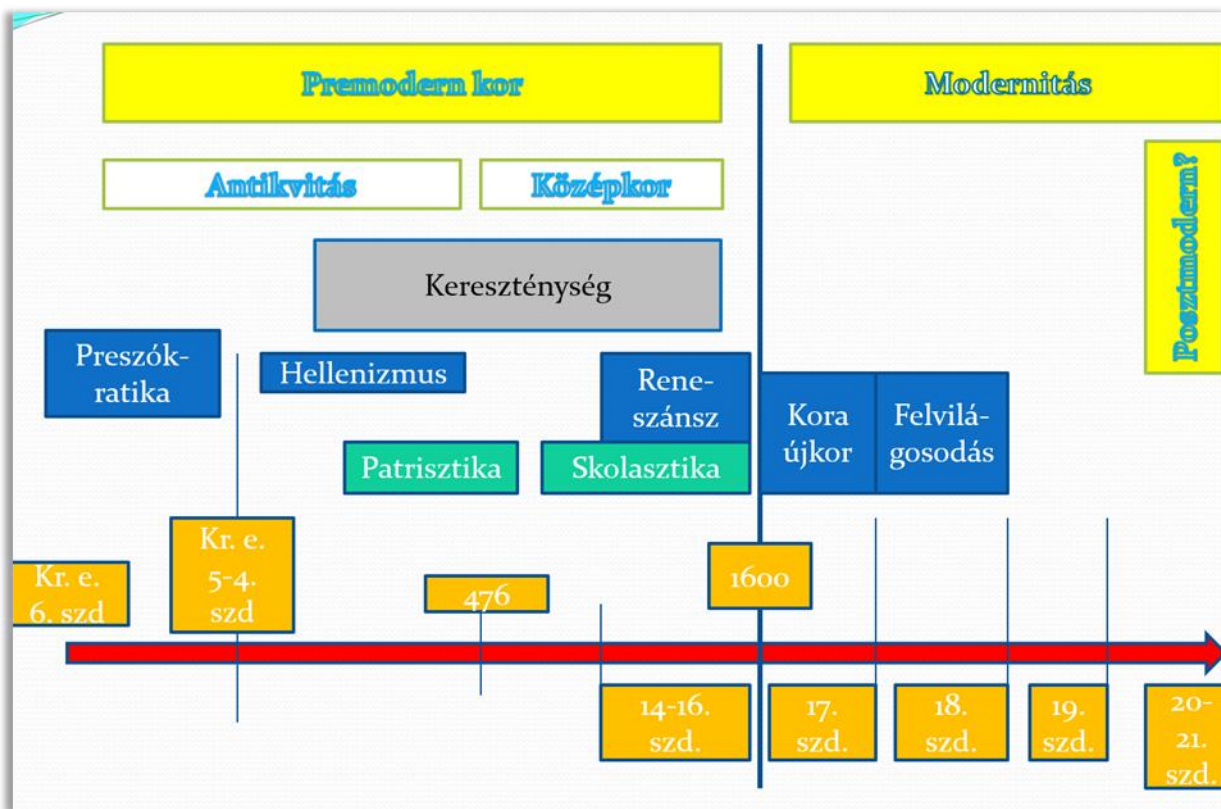

A pre-modern és a modern további korszakolásai:

A pre-modern kor két szakaszra oszlik: az **antikvitásra** és a **középkorra**. A középkort a Római Birodalom bukásától (Kr. u. 476) egészen a **reneszánszig** vagy a reneszánsz végéig számítjuk. A 14., 15. és 16. században először Észak-Itáliában majd Európa többi országában kialakul a **reneszánsz kultúra**, amely kihívást jelentett a középkor uralkodó gondolkodási irányzatának, a skolasztikának. A **skolasztika** a keresztény teológiával összefonódó filozófiai irányzat a 9. századtól indul útjára. Az egyetemi filozófiaoktatásban ez jelentette a filozófiát. A skolasztikus filozófia egészen a 17. század közepéig uralta az egyetemi filozófiaoktatást Európában.

A 16. század végén és a 17. század elején két fontos tendencia jellemezte a gondolkodást: egyrészt a **kopernikuszi forradalom** során a **természet értelmezése fokozatosan átalakul**, és lassan kialakul a **modern természettudomány**, másrészt ezzel összhangban a gondolkodókat erős **skolasztika-ellenesség** jellemezte. A skolasztikus gondolkodást elavultnak, a régi kor világnézete megtestesítőjének tekintették, és új utakat kerestek a valóság megismerése számára. Ezt nevezték a korban a **régiek** és a **modernekek** ellentétének. E tendenciák rajzolják ki a modernitás kereteit.

A modernitás korszaka a 17. és 18. században a **kora újkorra** és a **felvilágosodás korára** oszlik. Ezen a kurzuson ezzel a korszakkal foglalkozunk. Ez a két század az utolsó az nyugati kultúra történetében, amelyben a gondolkodást még egységes tendenciák uralták. A 19. és 20. században ez megszűnt. Az utolsó két évszázadban számos új irányzat születik: a romantika, a német idealizmus, az utilitarizmus, a pozitívizmus, a darwinizmus, a marxizmus, az egzisztencializmus, az életfilozófiai irányzatok, a transzcendentalizmus, a pragmatizmus, a logikai pozitívizmus, az analitikus nyelvfilozófia, a fenomenológia, a strukturalizmus, a poszt-strukturalizmus, a dekonstrukció stb. (A poszt-strukturalizmust és a dekonstrukciót a posztmodernhez is szokták sorolni.)

A 17. és 18. századi filozófiák

Filozófiailag a 17. és a 18. századot más-más korszaknak tekintjük!

Az 17. század a modernitás hajnala: **kora-újkornak** vagy **kora-modern kornak** nevezzük. Idegen nyelvű szakirodalomban: „**early modern age**”-ként vagy „**l’âge classique**”-ként vagy „**frühe neue Zeit**”-ként találkozunk vele. (Nagyon ritkán nevezik a korai felvilágosodás korának is, de mi ezt az elnevezést a félreérthetőség elkerülése miatt nem használjuk.)

A 18. század a **felvilágosodás kora**. Idegen nyelvű szakirodalomban „**enlightenment**”-ként, „**les lumières**”-ként vagy „**Aufklärung**”-ként hivatkoznak rá.

Látni fogjuk, hogy a 17. század elejétől fogva az angolszász és a kontinentális gondolkodás külön útra lép (természetesen számtalan kölcsönhatás jellemzi e kettőt). ez nevezzük **empirizmusnak** és **racionalizmusnak**.

Az angolszász gondolkodásban a 17 és a 18. századi gondolkodás nem különül el élesen egymástól, hanem folytonosság jellemzi őket. A kontinentális gondolkodásban azonban van egy jelentős törés a 17. és a 18. század között. A francia felvilágosodás

ugyanis nem folytatója a francia kora modern gondolkodásnak, inkább jellemzi egyfajta szembefordulás vele. Ez teszi szükségessé, hogy a 17. és 18. századi gondolkodást megkülönböztessük egymástól.

Összefoglalás

Kurzusunk a 17-18. századi gondolkodásba, azaz a modern kori eszmetörténetbe nyújt bevezetést. A modernitás a kopernikuszi forradalommal veszi kezdetét, amely olyan jelentős törést létesít a nyugati eszmetörténetben, hogy ennek mentén két nagy korszakra szoktuk osztani: a pre-modern és a modern korra. A 17. és a 18. század is elkülönül az eszmetörténetben: a kora újkora és a felvilágosodás korára.

Kérdések:

Hogy nevezzük azt a folyamatot, amelynek köszönhetően a nyugati eszmetörténetet két nagy részre érdemes osztani?

Miért kell a 17. és a 18. századi gondolkodást két különálló korszakként kezelni?

Milyen tendenciák jellemezték a késő-reneszánsz kor gondolkodását?

Hogyan változott meg a természet (világ) értelmezése a 16-17. század során?

